

Uchwała z dnia 8 listopada 2006 r., III CZP 82/06

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

Sędzia SN Dariusz Zawistowski

Sędzia SN Tadeusz Żyznowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku BPH, Banku Hipotecznego S.A. w W. przy uczestnictwie Ryszarda F. o ogłoszenie upadłości Ryszarda F., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 8 listopada 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z dnia 26 lipca 2006 r.:

"1. Czy przepis art. 32 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535) znajduje zastosowanie do upadłego wnoszącego zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości w trybie art. 54 tej ustawy;

2. czy uregulowanie zawarte w art. 130² § 4 k.p.c. znajduje zastosowanie do upadłego wnoszącego zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości?"
podjął uchwałę:

Artykułu 32 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) oraz art. 130² § 4 k.p.c. nie stosuje się do upadłego wnoszącego zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości (art. 54 Prawa upadłościowego i naprawczego).

Uzasadnienie

Po ponownym rozpoznaniu sprawy z wniosku wierzyciela BPH, Banku Hipotecznego S.A. Sąd Rejonowy – Sąd Gospodarczy postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2006 r. ogłosił upadłość Ryszarda F. prowadzącego działalność pod nazwą Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe "E." w B. w celu likwidacji. Na to postanowienie zażalenie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych wniósł upadły Ryszard F. Postanowieniami z dnia 25 maja 2006 r. Sąd Rejonowy odrzucił

zarówno wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych, jak i złożone przez niego zażalenie. Z powołaniem się na art. 32 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") stwierdził, że wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych nie podlega merytorycznemu rozpoznaniu, a uzasadniając postanowienie o odrzuceniu zażalenia przytoczył art. 35 tej ustawy oraz art. 130² § 3 i 4 k.p.c., i stwierdził, że upadły nie dopełnił obowiązku uiszczenia opłaty stałej przy wniesieniu zażalenia do sądu (art. 10 w związku z art. 75 pkt 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm. – dalej: „u.k.s.c.”).

Rozpoznając zażalenie dłużnika na postanowienie z dnia 25 maja 2006 r. o odrzuceniu zażalenia, Sąd Okręgowy przedstawił do rozstrzygnięcia, przytoczone na wstępie, zagadnienia prawne budzące poważne wątpliwości, wskazując, że art. 32 Pr.u.n. wyłączający w stosunku do dłużnika przepisy o zwolnieniu od kosztów sądowych został umieszczony w tym samym tytule ustawy co art. 54 Pr.u.n., stanowiący, iż upadłemu przysługuje zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości. Z drugiej strony dostrzegł, że art. 32 Pr.u.n. odnosi się do dłużnika, natomiast art. 54 ust. 1 używa zwrotu „upadły”. Ta odmienność – przy założeniu konsekwencji terminologicznej ustawodawcy – może wskazywać na zróżnicowanie sytuacji podmiotu, wobec którego toczy się postępowanie o ogłoszenie upadłości. (...)

Sąd Okręgowy wskazał także na skutki wynikające z uchybienia wymaganiom przewidzianym w art. 130² § 3 k.p.c., którego przepisy § 1-3 stosuje się do pisma wniesionego w postępowaniu w sprawach gospodarczych także wówczas, gdy przedsiębiorcy nie reprezentuje adwokat lub radca prawny, przy czym zarządzenie o zwrocie pisma powinno zawierać określenie wysokości należnej opłaty stosunkowej, jeżeli opłata została uiszczona w niewłaściwej wysokości, oraz wskazanie skutków ponownego wniesienia pisma. Nawiązując do gospodarczego charakteru sprawy w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm. – dalej: "ustawa z dnia 24 maja 1989 r.") i uwzględniając definicję przedsiębiorcy zawartą w Prawie upadłościowym i naprawczym oraz obowiązek uiszczenia opłaty stałej od zażalenia złożonego przez upadłego Ryszarda F., Sąd Okręgowy stwierdził, że na podstawie odesłania zawartego w art. 35 Pr.u.n. przepis art. 130² §

4 k.p.c. znajduje zastosowanie do odrzucenia tego zażalenia. Jednakże zauważył, że przepis ten nakazuje stosować przewidziany w nim rygor w postępowaniu w sprawach gospodarczych, a nie w sprawach gospodarczych. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 32 Pr.u.n., w stosunku do dłużnika nie stosuje się przepisów o zwolnieniu od kosztów sądowych. Wątpliwości Sądu Okręgowego, na tle wykładni i zastosowania tego przepisu ogniskują się wokół kwestii, czy wyłączenie możliwości korzystania przez dłużnika z instytucji zwolnienia od kosztów sądowych obowiązuje w całym toku postępowania, czy tylko w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. (...)

Część pierwsza Prawa upadłościowego i naprawczego składa się z dziesięciu tytułów, z których tytuł I zawiera przepisy ogólne, a tytuł III – przepisy dotyczące skutków ogłoszenia upadłości. Pozostałe regulują trzy rodzaje postępowań, w tym tytuł II – postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości, tytuły IV-IX – postępowanie po ogłoszeniu upadłości i tytuł X – orzekanie w przedmiocie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Istnienie tych postępowań znajduje potwierdzenie w art. 35 ust. 1 Pr.u.n., art. 229 Pr.u.n. i art. 376 ust. 1 zdanie drugie Pr.u.n., zawierających odesłania w zakresie nieuregulowanym w tych postępowaniach do przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Artykuł 32 ust. 1 Pr.u.n. wyłącza możliwość ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych przez dłużnika jako uczestnika postępowania o ogłoszenie upadłości, w stosunku do którego złożono wnioski o ogłoszenie upadłości. W rozumieniu przepisów normujących postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości podmiot, w stosunku do którego zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości jest dłużnikiem, w myśl zaś art. 26 Pr.u.n., dłużnik jest uczestnikiem postępowania o ogłoszenie upadłości. Według art. 185 Pr.u.n., zamieszczonego w przepisach ogólnych o postępowaniu prowadzonym po ogłoszeniu upadłości, upadłym jest podmiot, wobec którego wydane zostało postanowienie o jej ogłoszeniu. Zasadą jest, że skutki ogłoszenia upadłości powstają w dniu ogłoszenia upadłości. W literaturze przyjmuje się, z powołaniem na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 1998 r., I PKN 247/98 (OSNAPUS 1999, nr 17, poz. 544), że o powstaniu skutków upadłości decyduje – w świetle art. 52 Pr.u.n. – początek dnia, w którym ogłoszono upadłość, a nie jego koniec.

Przytoczone oraz dalsze przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego dotyczące orzeczenia o ogłoszeniu upadłości (art. 51 ust. 1 pkt 1) i jego doręczenia (53 ust. 2), a także skutków ogłoszenia upadłości co do osoby upadłego (art. 57 ust. 1), stanowią dostateczną podstawę do przyjęcia, że oddzielenie "dłużnika" w fazie postępowania o ogłoszenie upadłości od „upadłego” na etapie postępowania upadłościowego jest celowym zabiegiem ustawodawcy, nie może być zatem pominięte przy ocenie praw i obowiązków takiego podmiotu w poszczególnych stadiach postępowania.

Przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego statuują – jak wskazano – różne, samodzielne postępowania z własnymi normami postępowania, co wyraża się choćby w regulacjach dotyczących zaskarżania orzeczeń (por. np. art. 33 i 222) i odesłaniami w sprawach nieuregulowanych do przepisów kodeksu postępowania cywilnego. W szczególności żaden z przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego normujących postępowanie po ogłoszeniu upadłości nie zawiera odesłania do przepisów o postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Przepisy dotyczące postępowania po ogłoszeniu upadłości nie zawierają normy wyłączającej możliwość ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania po ogłoszeniu upadłości. Także w innych postępowaniach przewidzianych w Prawie upadłościowym i naprawczym mają zastosowanie ogólne regulacje dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych.

Postępowanie upadłościowe jest postępowaniem w sprawie cywilnej w rozumieniu art. 1 u.k.s.c., w którym mają zastosowanie regulacje dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych, a żaden przepis ustawy o kosztach sądowych nie wyłącza możliwości ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych przez upadłego. W związku z tym istnieje podstawa do przyjęcia, że art. 32 ust. 1 Pr.u.n. ma charakter przepisu szczególnego, który nie może być wykładany i stosowany rozszerzająco; jego zastosowanie dotyczy wyłącznie dłużnika na etapie postępowania w przedmiocie wniosku o ogłoszenie upadłości.

Pozbawienie dłużnika możliwości ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych jest związane z przesłankami wyłączającymi możliwość – w świetle art. 13 ust. 1 Pr.u.n. – ogłoszenia upadłości. W wypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego (art. 75 ust. 1 Pr.u.n.) lub upadłości przewidującej możliwość zawarcia układu i ustanowieniu zarządcy (art. 76 ust. 1 Pr.u.n.) upadły traci prawo zarządu mieniem wchodzącym w skład masy upadłości.

Upadły nie może w takiej sytuacji korzystać samodzielnie ze środków wchodzących w skład masy upadłości. Stosownie do art. 69 ust. 3 Pr.u.n., domniemywa się, że rzeczy znajdujące się w posiadaniu upadłego w dniu ogłoszenia upadłości należą do jego majątku. W myśl art. 185 ust. 4 Pr.u.n., koszty związane z funkcjonowaniem organów upadłego oraz realizacją jego uprawnień organizacyjnych wchodzi w skład kosztów postępowania upadłościowego; koszty te ustala sędzia-komisarz.

W literaturze na ogół zgodnie przyjmuje się, że są to przede wszystkim koszty zwołania walnego zgromadzenia wspólników lub akcjonariuszy, koszty wyboru władz spółki będącej w upadłości i koszty materiałów biurowych zapewniające niezbędną działalność organów upadłego. Sam sposób pozyskiwania środków finansowych w tym trybie w celu uiszczenia opłaty stałej określonej w art. 75 pkt 3 u.k.s.c. czyni niemożliwym ich uzyskanie w przewidzianym terminie, zwłaszcza gdy upadłego reprezentuje pełnomocnik będący adwokatem lub radcą prawnym, na którym ciąży obowiązek uiszczenia opłaty wraz z wniesieniem środka zaskarżenia. Uzależnienie skuteczności wniesienia przez upadłego środka zaskarżenia od stanowiska sędziego-komisarza trudno pogodzić z realizacją konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania. Uzasadnione jest zatem zapatrywanie, że art. 32 ust. 1 Pr.u.n. nie ma zastosowania do upadłego wnoszącego, na podstawie art. 54 ust. 1 Pr.u.n., zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości.

Rozważając zastosowanie art. 130² § 4 k.p.c. do upadłego wnoszącego zażalenie na postanowienie o ogłoszeniu upadłości, należy wskazać, że przepisy księgi pierwszej części pierwszego kodeksu postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio w sprawach nieuregulowanych w Prawie upadłościowym i naprawczym. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 111/03 (OSNC 2005, nr 4, poz. 62), stosowanie w postępowaniu upadłościowym przepisów kodeksu postępowania cywilnego o procesie jest uzasadnione wówczas, gdy dane zagadnienie nie jest w ogóle unormowane w Prawie upadłościowym i naprawczym albo jest wprowadzone unormowane, lecz tylko fragmentarycznie. W doktrynie wskazuje się ponadto, że stosowanie w postępowaniu upadłościowym przepisów kodeksu postępowania cywilnego dopuszczalne jest wtedy, gdy w Prawie upadłościowym i naprawczym nie ma szczególnych, odmiennych przepisów, oraz że nie sprzeciwia się temu istota postępowania upadłościowego. Postępowanie to uznawane jest za rodzaj postępowania cywilnego, a postępowanie w przedmiocie upadłości jest

postępowaniem rozpoznawczym, nie oznacza to jednak, że postępowanie upadłościowe jest postępowaniem procesowym. Dlatego odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego dotyczy ogólnych regulacji procesowych, a nie postępowań odrębnych, trafnie zatem podkreśla się w literaturze, że w postępowaniu o ogłoszenie upadłości nie znajdują zastosowania przepisy w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

Celem wyjaśnienia wzajemnego stosunku pomiędzy powołanymi w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego przepisami kodeksu postępowania cywilnego dotyczącymi postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych a przepisami ustawy z dnia 24 maja 1989 r., a w szczególności jej art. 2 ust. 2 pkt 7 tej ustawy, należy przede wszystkim odwołać się do porównania treści art. 2 określającego katalog spraw gospodarczych, a więc spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze, oraz treści art. 479¹ k.p.c., określającego katalog spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Z tego porównania wynika, że istnieją takie kategorie spraw gospodarczych, które nie podlegają rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, np. sprawy między organami przedsiębiorstwa państwowego, między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór, z zakresu postępowania o poprawie gospodarki przedsiębiorstwa państwowego i o jego upadłości oraz z zakresu prawa upadłościowego i prawa o postępowaniu układowym.

Wskazać również należy na pewne kategorie spraw gospodarczych w rozumieniu ustawy z dnia 24 maja 1989 r., które mogą – zależnie od okoliczności – być rozpoznawane przy zastosowaniu przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych albo z pominięciem tych przepisów. Takimi sprawami są sprawy ze stosunku spółki, które na podstawie art. 479¹ § 2 pkt 1 k.p.c. są uważane za sprawy gospodarcze w rozumieniu działu IVa. Jednakże istnieją również takie sprawy ze stosunku spółki, które nie są rozpoznawane przy zastosowaniu przepisów działu IVa, np. sprawy o podział majątku wspólnego wspólników po rozwiązaniu spółki cywilnej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1990 r., II CZ 169/90, OSNCP 1992, nr 7-8, poz. 135).

W podsumowaniu należy przywołać trafny pogląd doktryny stwierdzający, że sprawa spełniająca wszystkie wymagania określone w art. 2 ust. 1 lub należąca do kategorii spraw wyliczonych w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. podlega

rozpoznaniu przez sąd gospodarczy, co nie oznacza jednak, że w każdej z tych spraw właściwe jest postępowanie odrębne, do niego bowiem przynależą tylko te sprawy, które obejmuje definicja zawarta w art. 479¹ k.p.c., z wyłączeniem spraw wskazanych w art. 479² k.p.c.

Zasadne jest zatem zapatrywanie, że definicja „sprawy gospodarczej” ustalona w art. 2 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. wyznacza w sposób generalny granice kompetencji sądu gospodarczego, natomiast definicja kodeksowa stanowi klucz do kwalifikacji spraw gospodarczych rozpoznawanych w procesie, w postępowaniu uregulowanym w art. 479¹-479⁴⁵ k.p.c. Okoliczność, że sprawy upadłościowe są sprawami gospodarczymi w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 24 maja 1989 r. nie przesądza, że wszystkie one są rozpoznawane przy zastosowaniu przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Wymienienie w art. 2 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. kategorii spraw upadłościowych jako spraw gospodarczych oznacza tylko, że należą one funkcjonalnie do spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze, nie przesądza zaś tego, jakie przepisy regulujące postępowanie mają zastosowanie do rozpoznania spraw upadłościowych, gdyż o tym decydują właściwe przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego.

Nawiązując do definicji przedsiębiorcy na gruncie przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego wskazać należy, że prace legislacyjne nad tymi przepisami oraz nowelizacją kodeksu cywilnego, wprowadzającą definicję przedsiębiorcy, toczyły się równolegle, co spowodowało, iż do tego Prawa wprowadzono definicję przedsiębiorcy na wypadek, gdyby odpowiednie unormowania w kodeksie cywilnym nie zaczęły obowiązywać przed wejściem w życie przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego. Rozwiązanie to jest krytykowane jako błędne, gdyż doprowadziło do pojawienia się w systemie prawnym kolejnej definicji przedsiębiorcy, wprawdzie pokrywającej się z definicją zawartą w kodeksie cywilnym, ale jednak wprowadzającej – jak się podkreśla w doktrynie – "zamieszanie terminologiczne". Można bronić zapatrywania, że art. 479² § 1 k.p.c. jest zbędny wobec wprowadzenia definicji przedsiębiorcy do przepisów kodeksu cywilnego.

Z powyższego wynika, że w postępowaniu upadłościowym nie stosuje się przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, w tym także art. 130² § 4 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).